

K.K.T.C

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN – EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYAT BÖLÜMÜ

NEVŞEHİR

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

MELAHAT SELVİ

970379 – 4/B

DANIŞMAN

DOÇ. DR. BÜLENT YORULMAZ

LEFKOŞA - 2001

İNDEKİLER

GİRİŞ

Nevşehir dünya'da eşi benzeri olmaya bir jeolojik yapıya sahiptir. Erciyes ve Hasan dağında püsküren lav tüflerinden oluşur. Bu oluşun III zaman sonrası ve IV zamanın başında meydana gelir. En önemli akarsuyu Kızılırmak'tır.

Tarımcılık alanında gelişmiştir. Buğday ve patates alanında önde gelen tarım ürünleridir. Patates üretiminde Niğde ve İzmir 'den sonra üçüncü sırada yer alır.

Sanayi pek fazla gelişmemiştir. Ağırılık tarım, ticaret ve turizm oluşturur.

El sanatlarında ise Avanos'un çömlekleri ünlüdür. Çanak, Çömlek, Testi, Küp ve Biblo gibi turistik eşyalar yapılır. Halı dokumacılıda önemlidir. Yörye gelen turistlere satılmaktadır.

Nevşehir Merkez ilçe'de, Nevşehir Kalesi, Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Kurşu Cami, Avanos ilçesi Alaaddin Cami Yeraltı Cami, Gülşehir ilçesinde; Karavezir Külliyesi, Hacıbektaş ilçesinde; Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı ayrıca her yıl 16-18 Ağustos ta Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma törenleri yapılır. Bunun yanında Avanos ilçemizde çanak, çömlek üretiminde yurdumuzun en önemli merkezlerindendir.

İÇİNDEKİLER

NEVŞEHİR'İN COĞRAFİ KUNUMU.....	(1)
KÜLTÜR.....	(2)
İLİN GENEL EKONOMİK DURUMU.....	(2)
TARIM.....	(2)
SANAYİ.....	(3)
TİCARET.....	(3)
ELSANATLAR.....	(4)
AVANOS.....	(4)
GÖRME.....	(6)
GÜLŞEHİR.....	(6)
HACİBEKTAŞ.....	(6)
DERİNKUYU.....	(7)
KOZAKLI.....	(7)
ZELVE.....	(8)
NEVŞEHİR'İN KÜLTÜREL GELENEKLERİ.....	(9)
Evlilik Gelenekleri.....	(9)
Nahıl Övme Geleneği.....	(10)
NEVŞEHİR YEMEKLERİ.....	(11)
Etlı Mantı.....	(12)
Nohutlu Yahni.....	(12)
Ayva Dolması.....	(12)
Zerde.....	(12)
Zerde Pilavı.....	(12)
Kayısı Yahnisi.....	(12)
Dolaz.....	(12)
Aside.....	(12)
Tandır Fasulyesi.....	(13)
Tarhana hazırlanması ve çorbası.....	(13)
Gendime Yemeği.....	(13)
Köftür Yapımı.....	(13)
Bulgur Yapımı.....	(13)
Yufka Ekmeğın Yapımı.....	(13)
NEVŞEHİR'İN GELENEKSEL EL SANATLARI.....	(13)
Dokumacılık.....	(13)
Halıcılık.....	(13)
Çömlekçilik.....	(14)

Kilim.....	(15)
Culfa.....	(15)
NEVŞEHİR TAŞ.....	(16)
NEVŞEHİR'İN HALK EDEBİYATI.....	(16)
Halk Şiiri ve Ozanlar.....	(16)
Maniler.....	(16)
Söylenceler.....	(16)
Yerel Ağız Özellikleri.....	(17)
Bilmeceler.....	(18)
Şürlerde Nevşehir.....	(19)
Masallar.....	(20)
Fıkralar.....	(20)
Tekerlemeler.....	(21)
Beddualar.....	(22)
Atasözleri ve Deyimler.....	(23)
Övme ve Yermeler.....	(23)
NEVŞEHİR'İN HALK MÜZİĞİ.....	(24)
NEVŞEHİR YÖRESİNDEKİ BAZI TÜRKÜLER.....	(24)
NEVŞEHİR DOĞUMLU ÜNLÜLER.....	(25)
Atasagun, İbrahim Şevki.....	(25)
Avanoslu Aşık Şahin.....	(25)
Bilge, Necip.....	(25)
Görelî İsmail Hakkı.....	(25)
Kurena Arif Bey.....	(26)
Onat, Mvaffak Sami.....	(26)
Poyraz, Vefa.....	(26)
Şeyh Ahmet Gülşehri.....	(26)
Türkkan, Mehmet.....	(26)
Ürgüplü, Suat Hayri.....	(26)
Prof. Günal, Neşet.....	(27)
Hayri Efendi.....	(27)
Hoca Ahmet Gülşehri.....	(27)
Karavezir Mehmet Paşa.....	(27)
Korkmaz, Zeynep.....	(27)
KAYNAKÇA.....	(28)

Nevşehir'in Coğrafi Konumu

Nevşehir Kayseri Yozgat, Kırşehir, Aksaray ve Niğde illeri ile çevrili Orta Anadolu'nun küçük illerinden biridir. Kızılırmak doğu-batı yönünde hemen hemen ilin topraklarını iki parçaya ayırmaktadır. Kızılıрмаğın yatağı ilin en derin vadisini oluşturur.

İlin denizden yüksekliği 1200;1250 metre olup, 5659 kilometrekarelik bir alanı kaplar. İl Sınırları içerisinde yüksek dağlara rastlanmaz. İrili-ufaklı tepeler vardır. Genel olarak bu tepeler çıplaktır. Bazı tepelerin yamaçlarında ağaçlık görülür. İç Anadolu'nun tipik bir stepler bölgesidir. Nevşehir dünyada eş benzeri olmayan bir jeolojik yapıya sahiptir. Tüm yöre III. zamanın sonlarında ve IV. zamanın başlarında Erciyes ve Hasan dağından püsküren lav tüflerden oluşmuştur. Egemen maddeler kalkerlerdir. Volkanik patlamalar sonucu bir iç deniz durumunda olan bölge bu iç denizin çekilmesiyle yer yer 100 metreyi bulan tuf tabakası ile kaplı derin vadiler oluşmuştur.

Nevşehir-Ürgüp-Avanos üçgenindeki tuf ve vadiler sel sularının ve rüzgarın aşındırmasıyla tabiat harikası oluşumlar meydana gelmiştir. Peribacaları adı verilen bu ilginç oluşumların yüksekliği 40 metreye kadar çıkabilmektedir.

Bölgede çok sayıda rastlanan yeraltı şehirleri ve mağaralar volkanik tüflerin yumuşak olması

ve kolayca kazılabilmesinin bir sonucudur. Yeryüzüne yaz-kış sıcaklık farkı 30-40 derece olurken mağara ve yeraltı şehirlerinde bu fark 4-5 derece kadardır. Bu jeolojik özellik sonucu bölgede şarap ve limonları korumak için doğal depolar kurulmuştur.

Yaklaşık olarak 40 bin hektarlık bir bağ örtüsü, nehir kıyılarındaki ağaçlar ve meyvelikler bölgenin belli başlı yeşil örtüsünü oluşturmaktadır.

Kızılırmak ilin tek akarsuyudur. Bunun yanında yazın kuruyan ve kışın sularının biriktirilmeleri ile gölet ve baraj oluşturulan küçük derecikler vardır. Bunlar, Damsa ve Acısu çayıdır. Damsa Çayının üzerinde Damsa göleti, Acısu çayının üzerinde Tatların göleti kurulmuştur. Bu göletlerin sularından sadece sulamada yararlanılır.

Kozaklı ilçesinde sağlık açısından çok önemli olan Termal Kaplıca bulunmaktadır. Ayrıca ilin bir çok yerinde tuzlu ve sodalı sulara rastlanmaktadır.

Bunlar; Gülşehir ,Gümüşkent (Salandı). Ürgüp ,Üzengiçay ve Nevşehir Karakaya içmeleridir. Bu içmelerdeki sular, sindirimi kolaylaştırıcı, salgıyı artırıcıdır. Mide ve bağırsak rahatsızlıklarında metabolizma hastalıklarında ,karaciğer ve safra kesesi yetersizliklerinde yararlı olmaktadır.

KÜLTÜR

Çeşitli medeniyetler tarafından yerleşim yeri olarak seçilmiş en etkileyici bölgelerden biri olan Nevşehir'de, yaşamış ve yaşayan insan toplulukları doğa ve tarihle tamamen bütünleşmiş toplumun hayat tarzı rüzgarın, havanın, doğal çevrenin verdiği tüm sıkıntılara karşın tarih boyunca devam etmiştir.

Nevşehir ve civarının ilk sakinleri toplayıcılıkta hayatlarını sürdürüler, kaya sığınaklarını ve mağaraları mesken olarak tercih etmişlerdir. Yörede bolca bulunan volkanik bir kayaç olan obsidiyenden alet ve silah yaparak avlanmışlardır.

Yerleşik hayata geçtikten sonra çoğalan topluluklar çadırdan, ahşaptan, kerpiçten barınaklar yapmışlar ve su kaynaklarına yakın yerleri tercih etmişlerdir. Coğrafi şartlara bağlı olarak kendilerine uygun mesken tipleri oluşmuş, aile daha düzenli bir hale gelmiştir.

Nevşehir'de yapılan arkeolojik kazılar ve araştırmalar geçmişteki Anadolu uygarlıklarının, tarih öncesi çağlarda başlayarak, Osmanlı imparatorluğu'nun sonuna kadar geçen zaman süresindeki özelliklerini ortaya koymaktadır. Türkler'in egemenliğinden sonra Türk-İslam kültürü yayılmaya başlamıştır.

İLİN GENEL EKONOMİK DURUMU

TARIM:

İl'de iklim, toprak ve doğal mağaraların depolama koşullarının bir kaç çeşit ürünü yetiştirmesine olanak tanımaktadır. Bunların başlıcaları; Tahıllardan, buğday, arpa. Sanayi ürünlerinden, üzüm, şeker pancarı ile patatestir. Üzüm, elma, kayısı yetiştiriciliği başta olmak üzere meyvacılık Nevşehir tarımının en önemli koludur. Bunlardan bağcılığın özel bir yeri vardır. Üzüm bağları yöre halkının başlıca geçim kaynağıdır.

Buğday ve patates ilin önde gelen tarım ürünlerindendir. İl patates ekim alanı bakımından Türkiye çapında ilk sırada, patates üretimi açısından ise, Niğde ve İzmir'den sonra üçüncü sırada gelmektedir.

Nevşehir orman bakımından fakir bir ilimizdir.

SANAYİ

Nevşehir ilinin ekonomisindeki ağırlığı tarım, ticaret ve turizm oluşturmaktadır. Üretim sanayi gelişmemiştir. Buna yol açan etkenlerin başında, ilin doğal yapısı ve coğrafi konumu gelir. Toprak yapısı ve iklim koşulları, ilde tarımın gelişmesini, ve çeşitlenmesini ve sermaye birikimi olanaklarını kısıtlamıştır. Yetiştirilen ürün türleri, tarıma dayalı bir sanayinin kurulmasına olanak vermiştir (Şarapçılık, un farikaları, meyvesuyu).

Buna karşılık ilde ticaret ve küçük sanayi hayli canlı, ulaştırma ve haberleşme hizmetleri ise çok gelişkindir.

İmalat sanayinin en önemli kuruluşları şarap, tuğla ve kiremit fabrikalarıyla, Sümerbank Nevşehir Pamuklu Dokuma Fabrikası'dır.

Gıda içki ve toprak sanayi dışında mermer, kireç, ayakkabı üreten kuruluşlar da çalışmalarını sürdürmektedir.

Sanayi ürünleri; un, kepek, razmal, meyve ve sebze, şarap, dokuma ve giyim, deri ve deri mamülleri, pişmiş kil ve çimentodan üretilen gereçler (tuğlabiriket) olarak sayabiliriz.

TİCARET

İmalat sanayi pek gelişmemiş bir il olmasına karşın, Nevşehir'de oldukça canlı bir ticaret yaşamı vardır. Bunun nedeni tarım ve sanayi gibi ekonomik kolların ağırlıklı olmasıdır. Ticaret konularını oto alım-satım, halı ve turistik eşya alım-satımı ile yörede üretilen tarım ürünlerinden üzüm patates şeker pancarı ve tahıl ürünlerinin ticareti ve nakliyesi oluşturmaktadır.

Üzüm il ticaretine konu olan başlıca üründür. Üretilen üzümlerin büyük bir bölümü şarap ve pekmez yapımında kullanılır. Taşıma sırasında kolayca zedelendiğinden, taze olarak çevre iller pazarlaması bir hayli güçtür.

Bu nedenle şarap ve pekmez üretiminde artan üzümler kurutularak dış ülkelere satılır. İlin ticareti konu olan öteki ürünleri, şarap, iplik, meyve suyu ve kiremittir.

ELSANATLARI

Avanos ve çevresinde, toprağın özelliğinden dolayı toprak eşya yaygındır. Aile işletmeciliği şeklinde yapılan bu el sanatlarından, çanak, çömlek, ve biblo gibi turistik eşyalar üretilmektedir. Öteki yörelerde ise, Gülşehir ilçesinde kilim dokumacılığı, Ürgüp ilçesinde halı dokumacılığı ve turistik bebek gibi el sanatları, Hacı Bektaş ilçesinde ise, mermer işletmeciliği yapılmaktadır.

AVANOS

Avanos bölgenin en eski yerleşme merkezlerinden biridir. Tarihçi FORRER'e göre (İsviçreli) Hititler devrinde Avanos'un adı YAVANASSAS, Roma devrinde VENESSAS, Hititler devrinde AVİNASSOS olduğunu tarihçi Cevat Hakkı Tarım yazmaktadır.

Halkının ilk çekirdeğini küçük bir köy teşkil etmektedir. Şimdiki Alaaddin mahallesi ilk yerleşme yeri olarak bilinmektedir. 1202 yılında yapılan cami, Sultan Alaaddin (Selçuklu Sultanı) devrinde yapılmıştır. Bu Caminin yapılmasından sonra çevredeki yerleşim merkezindeki halk (Çağşak, Atderesi, Kuşçin, Damönü, Sarıkaya, Kızılöz, Güvendilik, Gövtepe, Ağdere ve Bilador) göç ederek nüfusun çoğalmasını sağlamıştır. Halkın menşisi hakkındaki yeterli bilgi yoktur.

Avanos bölgenin eski yerleşim yeridir. Tarihi Etiler devrine kadar inmekteyse de isminden başka geniş bir bilgi yoktur. Bilinen tarihi Selçuklularla başlar. Selçuklular'ın Anadolu'ya hakim olmalarından sonra, askeri maksatlarla kurdukları haber alma (Ateş tepeleri) ve çevredeki Sarıhan Kervansarayı'nın muhafazası için çevreye gönderilen birliğin komutanının Avanos'a yerleşmesi ve Alaaddin Camisi'ni yaptırması(1202) sonucu gelişen ve büyük bir köy haline gelen Avanos'un ilk yerleşme yerine Çavuşlar Mahallesi denmiştir. Hicri 1284 (1853)'de ilçe olmuş, 25 yıl sonra tekrar köy haline gelen Avanos ikinci kez, 1888 yılında sarayda bulunan

Avanoslu Arif Bey'in de yardımı ile Gülşehir'den kaza sandığını getirerek tekrar ilçe olmuştur. 1954 yılına kadar Nevşehir iline bağlı ilçe merkezi olmuştur.

Çevremiz turistik bir bölgedir. Avanos'un halıcılığı, mermer atölyelerinde yapılan bibloları gelen turistlerin büyük

ilgisini çeker. Tarihi iki camisi vardır. Biri 1202 yılında yapılan Alaaddin Camisi, ikincisi ise 18. asır Osmanlı misî eseridir. Çevreye mahsus teras çatı tipindedir.

Avanos'un doğusunda bulunan 1200 yılında yapılan, Selçuklu eseri olan Sarıhan Kervansarayı eserlerden biridir. Açık ve kapalı tipin birleşmesinden meydana gelmiştir. Dış duvarlarının taşları sökülerek harabe haline gelmiş iken, günümüzde restorasyonu tamamlanarak ören yerin haline getirilmiş ve hizmete geçmiştir.

Göreme bölgenin devamı olan Çavuşin Kilisesi (Çavuşin köyü yakınından), Hristiyanlık tarihinin belirli yerlerindendir. Eski yerleşme merkezlerinden Zelve ve harabeleri, kaya kilisesi, manıdır ve peribacaları ile turistik bir bölgedir. Özkonak kasabasında da bir yeraltı şehri bulunmaktadır.

Avanos, Kızılırmak kenarına kurulmuştur. Kuzeyinde Zirayek (İdiş) Dağı, güneyinde Zelve yazısı (Ovası), bu düzlükte Karaseki, Aktepe, Karadağ vardır. Doğu-batı yönlerinde Kızılırmak akar. Irmak kenarları yeşil bahçelerle uzanır. İdiş Dağı eteğindeki köy bağı, uzaktan bir orman görüntüsü verir. Avanos'u Kızılırmak ikiye ayırır. İki mahalleyi ırmak üzerindeki bir köprü bağlar. Eski köprü çevrenin sert taşlarından yapılmıştır. Bu köprü 1898 yılında yapılarak üzeri tahta olarak yapılmış, 1925 yılında ağaçlar alınarak, betonarme olarak bugünkü hale gelmiştir. İkinci köprü tipini göstermektedir. 190 metre uzunluğunda üç demir ayak üzerinde bulunan köprü sadece yayalara açıktır. Böylece eski köprüdeki trafik sorunu kısmen giderilmiş oldu. Ayrıca merkez bağı Bahçelievler mahallesi yol olarak çok kısaltılmıştır.

Tarihte Yavenassos, Venessa adlarıyla anılan ilçemiz, tarihi İstanbul-Bağdat yolu üzerinde bulunmaktadır. Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit döneminde Avanoslu Arif Bey'in gayretleriyle gelişen Avanos'a ilk köprü o zaman yapılmıştır.

Nevşehir'e 20 kilometre uzaklıkta bulunan ilçemiz Nevşehir-Kayseri yolu üzerinde yer almaktadır. Doğusunda Kayseri, güneyinde Ürgüp, batısında Gülşehir, kuzeyinde kozaklı ilçeleri yer alır.

Avanos'ta karasal iklim doğal bitki örtüsü bozkırdır. Ancak son yıllarda ağaç dikimine önem verilen ilçemizde yer yer ağaçlık alanlarda bulunmaktadır. Halen başlıca geçim kaynağı tarım, hayvancılık, el sanatları, turizm ve sanayidir. Meyve ve sebze üreticiliği de yaygındır.

GÖREME

Göreme ve çevresinin Roma Dönemi'nde Venessalilerin (Avanos) nekropol (mezarlık) olarak kullanıldığı gerek Göreme'nin merkezindeki anıt gibi büyük peribacasını içine oyulmuş iki sütünlü Roma mezarı, gerekse civarında yer alan çok sayıdaki mezarlar bu göçleri desteklemektedir.

Orta çağın ilk evrelerinde hristiyanlar için önemli bir dini merkez olan Göreme, XI. ve XIII. yüzyılda Aksaray yakınlarındaki Mokissos'a bağlı bir piskoposluk merkeziydi. Göreme ve çevresinde çok sayıda manastır ve kilise bulunmasına karşın yapılış tarihleri hakkında yeterli bir kitabe bulunmamaktadır. Bu nedenle bu dini yapılar daha çok ve ikonografik açıdan ya da mimari özelliklerine göre tarihlenilmektedir.

GÜLŞEHİR

Nevşehir'e 20 km uzaklıkta, Kızılırmak'ın güney kenarında yer alan antik adı 'Zoropassos' olan Gülşehir'in, eski adı ise 'Arapsun' dur. Damat İbrahim Paşa'nın Nevşehir'e yaptığı imari, bir başka Osmanlı Sadrazamı Karavezir Mehmet Seyyid Paşa'da Gülşehir'e yapmış, 30 haneli Gülşehir'i bir külliye ile donatılmıştır. Külliye, cami, medrese ve çeşmeden oluşmaktadır.

HACİBEKTAŞ

Nevşehir'e 45km uzaklıkta olan Hacıbektaş ilçe merkezinde Nevşehir-Kırşehir yolu üzerindedir.

Yapılan kazılar sonucunda Eski Tunç Çağı, Hitit, Frig, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait ele geçen eserler, Hacıbektaş Arkeoloj Müzesi 'nde sergilenmektedir.

Hacıbektaş yakınlarındaki Karaburnaköyüne yakınlarında Topada ve Sivasa'da olduğu gibi Geç Hitit Dönemi'ne ait Hitit hiyeroglifi ile yazılmış Karaburna kaya anıtı bulunmaktadır.

Bu yazıtta Kral Sapaş'ın NIAS SAPAS ile yaptığı anlaşma ve bu anlaşmaya uymadıkları takdirde Haran tanrısı Armas, tanrıçası Kumiapi ve Datti Kubaba'nin cezalandıracağından bahsetmektedirler.

DERİNKUYU

Nevşehir-Niğde karayolu üzerinde eski adı Melegobia olan Derinkuyu Nevşehir'e 29 km uzaklıktadır. Akarsuyu ve gölü bulunmayan bu ilçenin içme suyu 6070 m derinlikteki kuyulardan temin etmesinden dolayı "Derinkuyu" olarak adlanmıştır.

Bu ilçenin en önemli özelliği, yerin altına oyulmuş oldukça geniş alanlara yayılan yeraltı yerleşimidir. Derinkuyu'da ayrıca yeraltı yerleşiminin güneyinde yer alan XIX. Yüzyıla ait ortodoks kilisesi ve Cumhuriyet Mahallesi'nde tüf kayaya oyulmuş Aya Meryeros Manastırı da bulunmaktadır.

KOZAKLI

Nevşehir'in yaklaşık 100 km kuzeyinde yer alan Kozaklı'nın eski adı Hamarnorta'dır. Kozaklı civarında çok sayıdaki tümülüsler, Roma Dönemi'ne ait olup Nevşehir arkeolojisi için önemli yer tutmaktadır.

Sağlık turizmi açısından önemli bir yere sahip Kozaklı kaplıcaları, Batı Alman Kaplıcalar Birliği sınıflamasına göre sodyumlu, kalsiyumlu, klörlü olup A ve C grubu şifalı sular grubuna girmektedir.

Kozaklı kaplıcalarından iltihabı olmayan romatizmal hastalıkların, kireçlenmelerin, cilt hastalıklarının, kemik, eklem ve kas hastalıklarının, kronik iltihaplı kadın hastalıklarının, damar sertliklerinin mantar hastalıklarının tedavisinde başarılı sonuçlar alındığı gözlenmiştir.

Kozaklı yaklaşık 7 km uzaklıktaki Kanlıca kasabasında Nevşehir bölgesinde sıkça rastlanan yeraltı yerleşimi de bulunmaktadır.

ZELVE

Avanos'a 5 km, Paşabağlarına 1 km uzaklıktaki Zelve, Aktepe'nin dik ve kuzey yamaçlarında kurulmuştur. Üç vadiden oluşan Zelve Ören Yeri, peribacalarının en yoğun olduğu yerdir. Vadideki peribacaları sivri uçlu ve geniş gövdelidir.

Uçhisar, Göreme, Çavuşin gibi kaya oyma mekanlardaki trogloditik yaşamın ne zaman başladığı bilinmeyen Zelve, özellikle IX. ve XIII. yüzyılda hristiyanların önemli yerleşim ve dini merkezlerinden biri olmuş; aynı zamanda rahiplere ilk dini seminerler de bu yörede verilmiştir.

Yamaçların dibinde yeralan "Direkli Kilise" Zelve'deki manastır hayatının ilk yıllarına aittir. Kilise süslemelerinde tercih edilen kabartma haçlar daha çok ikonoklastik düşünce ile yakından ilgilidir. İkonoklastik Dönem öncesine tarihlenen Balıklı, Üzümlü ve Geyikli Kiliseler vadinin önemli kiliselerindendir.

1952 yılına kadar iskan edilmiş vadide manastır ve kiliselerden başka yerleşim yerleri, iki vadiye açılan tünel, değirmen, cami ve güvercinlikler bulunmaktadır.

Nevşehir'in Kültürel Gelenekleri

Evlilik Gelenekleri

Evlilik , kişi hayatında ferdi sorumluluktan, ailevi sorumluluğa geçilen önemli bir rol ve statü değişikliğidir. Evlenebilmek için maddi ve manevi yönden, kişiler uzunca bir hazırlık dönemi geçirmek durumundadırlar. Genellikle erkekler için evlenme yaşı 23-25'tir. Askere gitmeden önce evlenen azdır. Bazen annesi ihtiyar veya babası çalışamaz durumda olanlar, eşi ailesine yardımcı olur amacıyla askere gitmeden evlenirler. Kızların genellikle evlenme yaşı 17-18'dir. Nevşehir yöresinde, kızlar için evliliğe hazırlık, annesi tarafından başlatılır. 12-13 yaşları civarındaki kız çocukları annelerine iştirak ederler. Bu dönem içerisinde geleneğin gerekli kıldığı kadar çeyiz hazırlanır. Erkekler ise toplumun evlenmek için gerekli kıldığı kişisel yeterlilik, sorumluluk, maddi bakımdan küçük yaştan itibaren evliliğe hazırlanırlar. Evlenmelerde başlık verme geleneği yok olmuştur. Kız kaçırma olaylarına pek ender rastlanır.

Evlenme çağına gelen erkekler için kendisinden yaşça küçük olma, asil aileden gelme, huyu ve dini terbiyesi yerinde ve varlıklı aileden olma özelliklerine uygun bir kız tespit edilir. Daha sonra kızın evine erkek, tarafından kadınlarca görücü gidilir. Gelenlerin görücü olduğu anlaşılınca, kız tarafı bu evliliğe sıcak bakıyorsa, gelen misafirlere yakınlık göstererek ikramda kusur etmemeye çalışır. Şayet bu evliliğe rıza gösterilmiyorsa kız görücüye çıkartılmaz.

Kız İsteme ve Nişan: Erkek evinden birkaç erkek, kızı istemeye giderler. Kız tarafından erkekler ise gelenleri karşılar. Sohbet edilir ve gelme amacı açıklanır. Daha sonra erkeğin babası, kızın babasının önünde diz çökerek, "Allahın emri, peygamberin kavli ile" diyerek kızını ister. Kızın ailesi ise düşünceleri için bir kaç gün isterler. Bunun üzerine yine erkek tarafından birkaç erkek, kız tarafına giderek durumu konuşur. Gelenlere sözü bağlama için kız tarafından bir çift çorap verilir. Böylece söz kesilmiş olur.

Uygun görülen bir günde, kız evinde, iki tarafın akrabaları toplanır. Nişan törenleri yapılır. Nişanda şerbet ikram edilerek yüzük takılır. Bu işlemler neticesinde olay, toplum huzurunda resmi bir mahiyet kazanır. Nişandan sonra erkek tarafı sık sık kız evine ziyarete gelir. Ziyaret esnasında gelin kıza hediyeler getirmek adettendir. Bu gelip gitmeler esnasında iki taraf istişarelerde bulunarak düğün gününü belirlerler.

Düğünden bir hafta önce "düzen bozma(pazarlık bozma)" geleneği tamamlanır. Düzen işi için şehir pazarına gidilerek, erkek tarafı gelinin, kız tarafı damadın kılık-kıyafetiyle ilgili ihtiyaçlarını alır. Akşamleyin ise alınan eşyalar konu komşuya gösterilir.

Düğün: Bayrak kaldırma töreni ile düğünün olacağı topluma ilan edilir. Geleneksel düğüne salı günü başlanır. Bugünün düğün içerisindeki adı "kız başı yıkama" günüdür. Salı akşamı, kızın bir akrabası tarafından kız başı yıkama işi üstlenilir. Buradaki uygulamalar sadece kadınlara yöneliktir. O evde kadınlar geç vakitlere kadar eğlenirler. Topluluk dağıldıktan sonra gelin kız banyo ettirilerek başı taranır. Geceyi ise aynı evde geçirir. O törende damada kız tarafının almış olduğu kıyafetler dualarla giydirilir. O günün akşamında ise, kız tarafında "Kına Gecesi" yapılır. Kına gecesine sadece kadınlar iştirak eder. Burada önce seyirlik kadın oyunları sergilenir. Folklorik oyunlarla eğlenceye devam edilir. Arkasından gelin olunacak kıza kınası yakılır. Sonuna doğru toplulukça gelin kız ağılatılmaya çalışılır.

Kına gecesinde söylenen bazı türkülerin sözleri şu şekildedir:

Kadınlar

Kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer mutlu olsun
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası
Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evler yakışığı
Ah gelin anam
Altın tas içinde kınam özenir

Gelin Kızın Cevabı

Keklik gelir seke seke
Kulağında gümüş küpe
Ben annemden ayrılmazdım
Ayırdılar çeke çeke
Al güvercin mor güvercin
Ayağında gümüş zencir
Gurbet ele giden kızlar
Ölmez ama zırcır
Damımızda ot muydum

ümüş tarak ile zülfüm taranır
şanlı kızlar eşin aranır
n gelin anam
elin geldi kapımıza
tın dolu küpümüze
maşır var hepimize
n gelin anam

Üstünüzde yük müydüm
Bir kızınız dım çok inuydum
Vay benim anam

Perşembe günü sabah kız tarafınca hazırlanmış çeyiz, erkek evinden gelen taşıtlara paketlenerek götürülür. Toplu halde çeyiz götürmeye "seysana" adı verilir. O gün öğle namazından sonra erkek tarafında oluşan kadın ve erkek topluluğu gelini almaya gelirler. Kız hazırlanmış ise taşıtlar arasında evden çıkarılır. Uzunca bir yol dolaştırıldıktan sonra erkek evine getirilir. Gelin, evine geldiği zaman "gelinimizin ayağı uğurlu başı devletli olsun." denir. Gelin girerken kapı açılınca kurban kesilir. Damat veya babası tarafından "saçı" denilen metal para ve leblebi saçılarak, gelinin üstüne saçılır. Gelin eve girdikten sonra kadınlar arasında eğlenceler devam eder. Aynı zamanda komşu ve akrabaların getirmiş olduğu hediyeler geline takılır. Perşembe akşamı erkek anıdır. Gerdeğe girmeden önce damat abdest alır ve yatsı namazına gider. Camiiden çıktıktan sonra cemaatle toplu olarak dualarla damat eve getirilir. Hoca son duasını yapar damadın arkadaşları hep bir ağızdan: "Amin , darısı bize olsun ." derler.

Damat içeri girerken arkadaşları tarafından yumruklanır. İçerde gelin kızın yanında bir kadın bulunmaktadır. Bu kadın ; " kızın emaneti sana, senin emanetin Allah'a." der ve çıkar. Aradan iki saat geçince iki el silah atılır. Bu da kızı namuslu olduğunu bildirir.

Cuma günü "kakül kesme" günüdür. Öğleye doğru erkek evine kadınlar toplanarak gelinin kakülünü keserler. Bu tören genç kızların kadınlığa geçişinin başlangıcı olarak kabul edilir. Yine törende kadınlar oynarlar. Oyunlar çıkartarak eğlenirler. Bu topluluğun dağılmasından sonra gün töreni sona ermiş olur.

Nahıl Övme Geleneği

Ürgüp ve çevresindeki birkaç köyde, köylerde uygulanan bir gelenek olan nahıl övme, gelecekte erkekğin uğrunun açılması ve toplumda kadının yükselmesi içindir.

Nahıl, 1,5-2m.yüksekliğindeki tahta iskeletten yapılmış, bükümlü, gül v.b. şekiller verilmiş grafonlarla kaplıdır. Erkeğin gelecek hayatının uzun olacağı inancıyla nahıl üzerine dört mum konulur. Erkekğin yanında geçmiş dönemlerde nahıl ağacının yanına gerçek ve balmumundan kuşlar ve çeşitli figürler takıldığı da görülmüştür.

Düğünlerde çarşambayı, perşembeye kadar olan gece "Güvey Donatma" töreni yapılır. Bu tören sırasında gündüz hazırlanan nahıl, güveyin yanına konularak mumları yakılmaktadır. Nahılın övme işlemine güvey donatmadan sonra geçilmektedir. Övme işi kılma, klarnet ve keman eşliğinde sözleri Mahfi Uysal'a ait olan bir ezgi ile yapılmaktadır. Bu ezginin sözleri şöyledir:

Şam ve Mısır Halep Bağdat İstanbul ve Kayseri
Nice nice diyarlarda görülmemiş benzeri
Ancak Ürgüplü vermiştir bu nahıla şöhreti
Şöhreti icrasına pes dallarına aferin

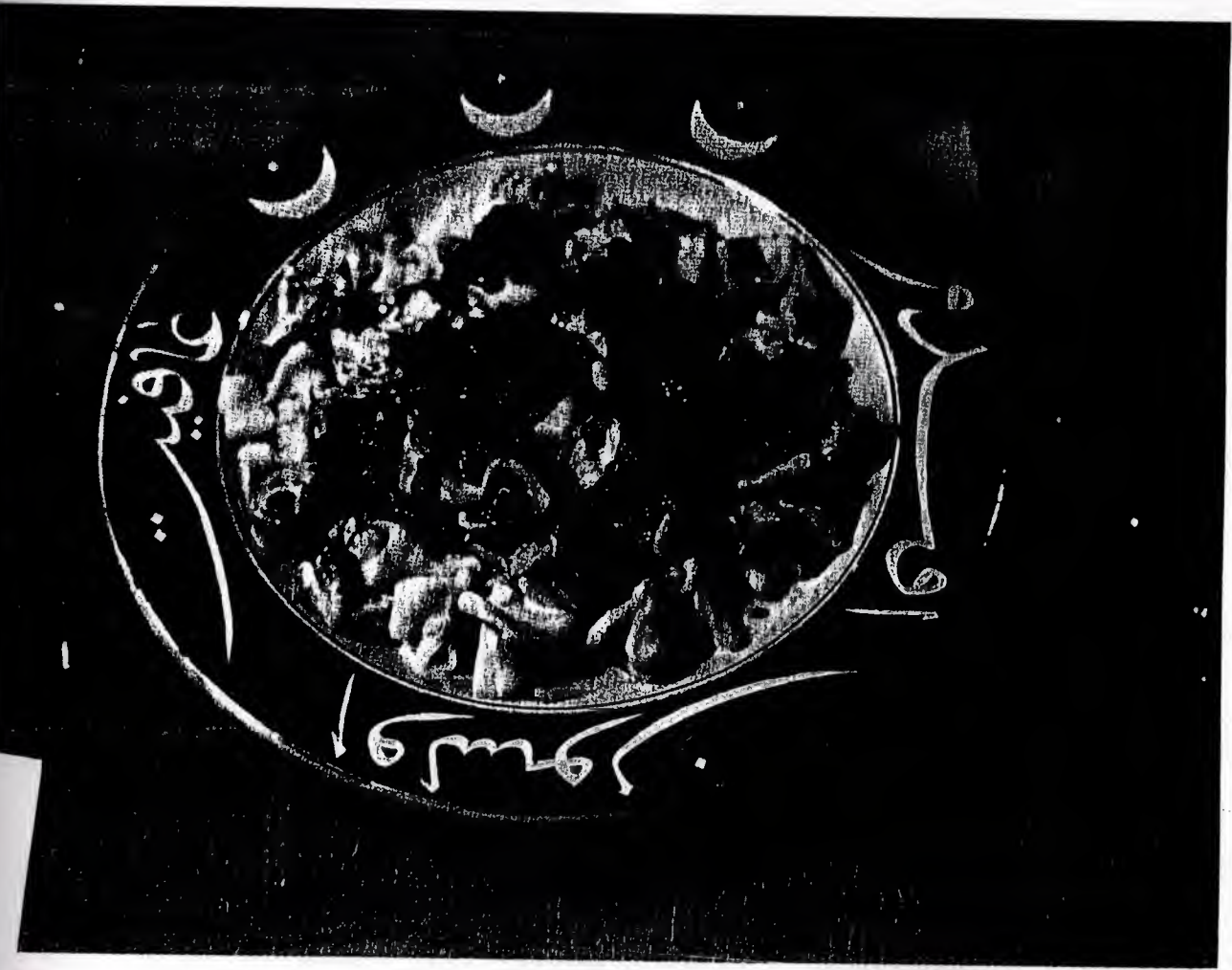
Mahfinin hizmeti var üstadına pirine
Kimseler agah olamaz aru terki sırrına
Adet sakın oldu ise gayri kaldır yerine
Bunu yapan ustaların ellerine aferin

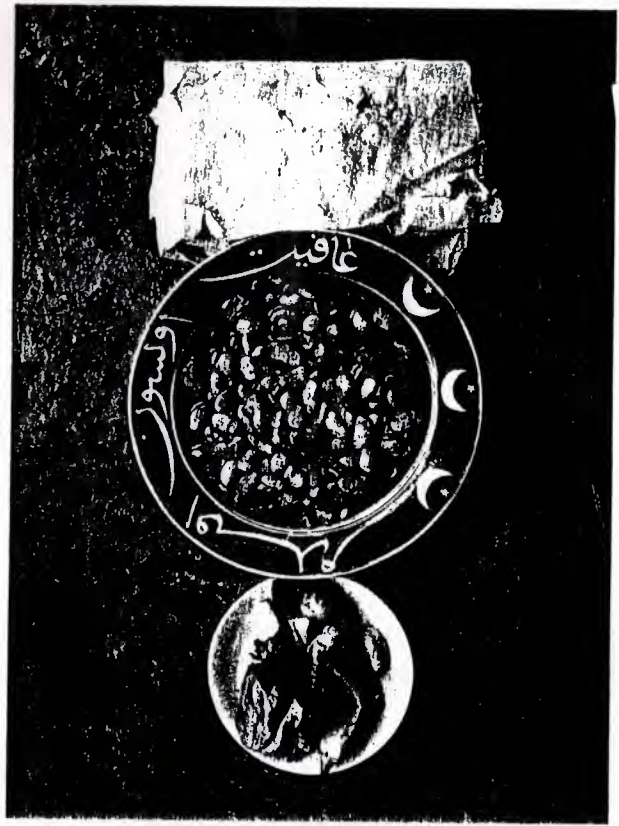
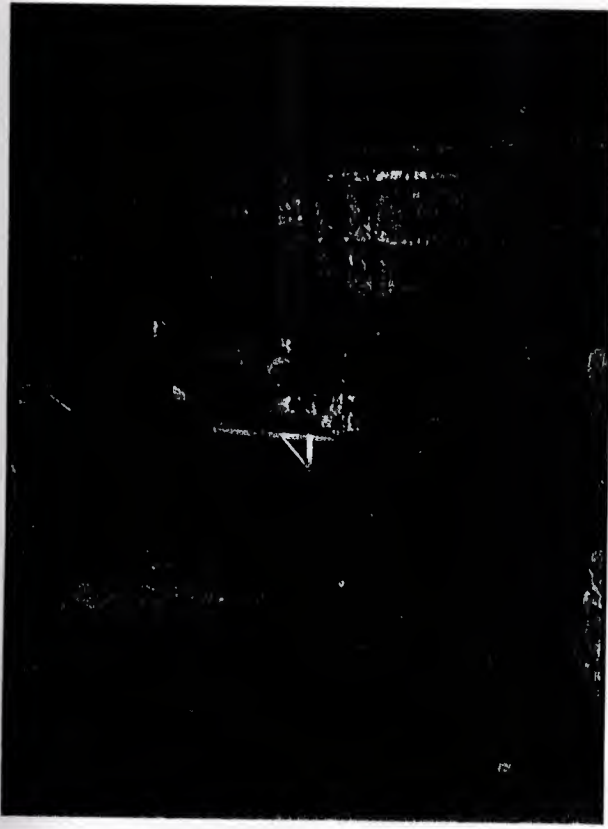
Övgü bitiminde, damat nahılın dibine para atar. Güvey vekilleri ve arkadaşları da para atarak damadı kurtarırlar. Bu paralar nahılının olur. Daha sonra nahıl alınarak gerdek odasında bir köşeye konur ve düğün bitimine kadar orda bekletilir.

Nevşehir Yemekleri

Nevşehir ve çevresi muftağı genel özellikler bakımından engebeli coğrafi koşullar içerisinde tarım ve hayvancılıkla uğraşan yapıya özgü kurallarla sınırlıdır. Beslenme alışkanlıkları, çevrede üretilen ürünlere yönelik olarak oluşmuştur. Yemek çeşitlerine baktığımızda, kullanılan malzeme ağırlıklı olarak yörede yetişen patates, buğday, mercimek, nohut, fasulye, kabak gibi ürünlerden oluşmaktadır. Bu ürünler birçok değişik terkipte Nevşehirli'nin sofrasını süslemektedir. Damak zevki olarak doyurucu özelliğe sahip bulunan un ve et ürünleri genel tercihlerdir.

Sofra geleneği, yemeklerin sunulması bakımından önce sulu çorbalar, arkasından yemek yenilirken iştah açmak amacıyla salata, turşu ve soğan vazgeçilmez ürünlerdir. Geleneksel Nevşehir mutfağında, işler iki mekan içerisinde yürütülmektedir. Birincisi tandırın ve ocağın bulunduğu çardak (landirevi), ikincisi ise malzemelerin bulunduğu kayıt damıdır.

Etlı Mantı

Kıyma, iyice doğranmış soğan, karabiber, maydonoz iyice karıştırılır. Yufka 2x2 cm² ebadında kareler halinde doğranır. Bunun içine önceden doğranmış kıyma konularak, muska şeklinde kenarları iyice sıkılarak kapatılır. Kaynamakta olan su içine atılarak pişirilir. Pişen mantılar tepsiye alınarak, üzerine sarımsaklı yoğurt ve salça dökülür.

Nohutlu Yahnı

Soğan ve koyun eti yağda kavrulur. Bir gece suda bekletilen nohut çömleğe konur. Su ve salça ilave edildikten sonra tandırdaki köz halindeki ateşin içine gömülerek pişirilir.

Ayva Dolması

Ayvanın kabukları soyulup, içi oyulduktan sonra kıyma orta kıyılmış bulgurla doldurulur. Pişerken de su ve pekmez katılır.

Zerde

Su içinde iyice pişirilen pirinç üzerine toz şeker dökülerek karıştırılır.

Zerde Pilavı

Bol suda pişirilmiş pirinç üzerine eritilmiş tereyağı dökülerek iyice karıştırılır. Önceden hazırlanan zerde, pilav üzerine dökülür.

Kayısı Yahnisi

Genellikle bitirgen denilen tatlı kayısıdan yapılır. Eğer kayısı tatlı değilse, pişirilirken içine pekmez katılır. Parça et veya kıyma ile kayısılar, çömlekte pişirilir.

Dolaz

Bir tatlı çeşididir. Yumurta, un, su bulamaç haline getirilir. Isıtılmış olan yağ içine karıştırılarak pembeleşene kadar pişirilir. Sonra lengere alınıp, üzerine pekmez dökülerek yenilir.

Aside

Un ve yağ ile yapılan diğer bir tatlı çeşididir. Un ve yağ kavrulduktan sonra pekmezle karıştırılarak lengerlerle (yayvan tabak) dağıtılır.

Tandır Fasulyesi

Haşlanmış kuru fasulye et ile kavrulduktan sonra çömleğe konur. Suyu eklenerek 3-4 saat tandırda pişirilir. Katkı maddesi ilave edilerek bir saat daha kaynatılıp, servise hazır hale getirilir.

Tarhana hazırlanması ve çorbası

Yarma büyük bir leğende ıslatılır. Kabarıncaaya kadar beklenir. Süzölmüş yoğurtla iyice karıştırılır. Normal büyüklükte yuvarlanarak üstünden basmak suretiyle yassı bir hal aldırılır. Bu hali ile "çığ" denen sergiler üstünde kurutulur. Kış kayıtı olarak saklanır. Çorbasını yaparken, kurutulmuş tarhana bir kapta ılık su ile ıslatılır. Yumuşayınca kaşıkla özenerek çorbanın suyu dökölür ve karıştırılarak pişirilir. Bir tavada da yağı yakılır, içine yarpız konularak kavrulur, salçası ilave edilerek çorbanın üzerine dökölür.

Gendime Yemeği

Bir tavanın içine tereyağı konulur, soğan ve salçası konularak kavrulur. Bu karışımın içerisine yarması katılarak biraz daha kavrulur. Diğer yanda kurutulmuş kemik çömleğin altına konulur. Kurutulmuş haldeki yarma da eklenip, üstü basa su ilave edilir ve çömleğin ağız kapatılarak tandırda pişer.

Köftür Yapımı

Yapılacak miktara göre un ayrılır. Bakır leğende karıştırma karıştırma içine üzüm şırası ilave edilir. Bu hali ile ocağa konur. Karıştırmak suretiyle koyulaşıncaaya kadar pişirilir. Daha sonra geniş bir tepsiye boşaltılıp, orada iyice soğuyuncaya kadar bekletilir. Soğuduktan sonra baklava dilimi şeklinde kesilir ve güneşte kurutulur.

Bulgur Yapımı

Bulgur olacak buğdayın ilk önce içindeki harici maddeler ayıklanır. İyice yıkandıktan sonra büyük leğenlere konulur. Bolca su ilave edilerek ocakta iyice pişirilir. Bu esnada damlar süpürölüp hazırlanır. Pişirilmiş olan bulgur dama incecik şekilde serilir. Kuruyuncaya kadar bekletilir. Kuru bulgur iki şekilde dövölür. Birincisinde, "soku" denilen kabın içerisine bulgur dökölür, iki tarafından tokmaklarla kepeği çıkıncaya kadar dövölür. Tekrardan serilerek kurutulur. Kurutulan bulgur savrulmak suretiyle kepeğinden ayrıştırılır. Değirmende öğütölerek bulgur haline sokulur. Küplere konulur, kayıt olarak bekletilir. İkinci dövölüş şekli "seten ve dink" denilen taşta sürölerek yapılanıdır. Ortası çukur olan taş üstüne değirmen taşı gibi bir taş konur. Atlar bu taşı döndürürken, iki taş arasında kalan bulgurun kepeği çıkar.

Yufka Ekmeğın Yapımı

Yerli halkın hepsi yılda 2-3 kez olmak üzere 4-5 aylık yetecek kadar yufka ekmeği yaparlar. Yufka ekmeğın yapıışı evlerde ortaklaşa olur. Komşu kadınlar bir araya toplanarak sırayla hamurları yoğururlar. Pişirirken ise önceden yufka olacak beziler hazırlanır. Yufka yapılacak evde gece yarısı veya sabaha karşı toplanılarak tandır yakılır. Açılmış olan yufka bezileri saç üzerinde pişirilir.

Neşehir'in Geleneksel El Sanatları

Dokumacılık

Yörede bu sanat dalı ile ilgili meydana getirilmiş çokça ürün bulmak mümkündür. Ürgüp, Avanos ilçelerinde dokuma sanatının bir türü olan Halıcılık oldukça gelişmiştir. Yöre halıcılığı içerisinde özel bir ere sahiptir. Bölge halıları "istar" tezgahında dokunmaktadır. Yöre halılarında Çöğü ipleri önceleri yünden oluşmasına karşın, bugün eriş ipinden oluşmaktadır. Geleneksel tarz halılarda üç boy halı tipi görölmektedir. Bunlar :Sedir Halısı (ince uzun); Taban Halısı (uzun ve geniş); Seccadelik Halı (küçük boy)

Halılar, renkler bakımından çevrede bulunan doğal (kök) boyalardaki renklerle paralellik gösterir. n çok bulunan renkler yeşilin tonları, siyah, kahverengi, sarı ve vişne rengidir. Motif olarak daha çok geometrik ve madalyonlu kompozisyonlar tercih edilir. Motifine göre belli başlı halı adları olarak : Göbekli, anıklı, Yılan Bahçesi gibi çeşitlerini sayabiliriz.

Halıcılık

Halı ve kilim dokumacılığı, Anadolu'ya Selçuklularla birlikte gelen bir el sanatıdır. Bu el sanatı, 12 yılından itibaren düzenli yerleşime geçen Avanos'ta 18 yapılmaya başlanmış, Osmanlılar zamanında Avanos; dokumacılıkta önemli merkezlerden biri olmuştur. Avanos'un erkekleri çanak ve çömlekçilikle aşırlarken, kadın ve kızları da halı ve kilim dokumuşlardır. Avanos'un bütün kadın ve kızları istisna z el sanatını bilirler. Her evde bulunan "istar" adı verilen tezgahlarda, el emeği göz nuruyla,

Çömlekçilik

Anadolu'da çanak-çömlek yapımı, Neolitik devirde M.Ö.7000 yıllarında Konya Çatalhöyük'te başladığı, M.Ö.2000 yıllarında Mezopotamya'dan ticaret için gelen Asurlu'ların Anadolu'da yaşayan Hititler'e çanak-çömlek yapımını öğrettikleri, Avanos'ta da Hititler'den beri çarkla çanak-çömlek yapıldığı bilinmektedir. Bu el sanatı kavimden kavime, babadan oğula geçerek günümüze kadar gelmiştir.

Avanos'un dağlarından ve Kızılırmak'ın eski yataklarından yumuşak ve yağlı kil topraklar elenir ve iyice yuğurularak çamur haline getirilir. Çark adı verilen ve ayakta döndürülen tezgah üzerindeki çamurun maharetle şekillendirilmesiyle istenilen çanak yapılmış olur. İşlik denilen atelyelerde üretilen çanaklar önce güneşte, daha sonra da gölgede kurutulduktan sonra, saman ve talaşla yakılan fırınlarda 800 dereceden başlayıp 1200 derece sıcaklık arasında özenle pişirilir.

Çanakçılık, yapımından satışına kadar yorucu bir çalışma ve beceri gerektiren el sanatıdır. 1970'li yıllara kadar, günlük hayatımızda kullandığımız yemek kapları, su testileri, kışık yiyecek saklamak için çömlekler ve küpler, su künkleri olarak yapılmış hem ilçenin ve bölgenin ihtiyaçları karşılanmış, hem de Tokat ve Samsun illerine kadar eşeklerle ve at arabalarıyla götürülerek satılmıştır. Çanak ürünlerinin kolayca kırılabilir olmasını, XVIII. yy. da yaşamış olan halk ozanı Seyrani " Kör de bilir Avanos'un yolunu, Testi bardak kırdığından bellidir." diyerek belirtmiştir.

Çanakçılık; plastik kullanım araçlarının günlük hayatımıza girmesiyle kısa bir süre duraklama geçirmiş, ancak 1980'li yıllardan itibaren bölgemizde gelişen turizmle birlikte yeni bir canlılık kazanmıştır. Eskiden beri Seyrani'nin özdeğişiyile tanınan Avanos, günümüzde ziyaret eden yerli ve yabancılar tarafından " Kapadokya'nın el sanatları ve alış veriş merkezi" olarak tanınmakta ve bilinmektedir. Avanos'a gelişlerinin anısı olarak çanaktan yapılmış hediyelik eşyalar alan ziyaretçiler, tezgah başına geçerek kendi elleriyle çanak yapmayı da denemektedirler. Üretilen çanak ürünleriyle birlikte, özellikle Kütahya'da imal edilerek satışa sunulan seramiklere yabancı turistlerin daha fazla ilgi göstermeleri üzerine, 1990'lı yıllardan itibaren ilçede üretimi yapılan bir el sanatıdır. Seramik çamuru Kütahya'dan getirilmekte, imalat, süsleme ve fırınlama işlemleri ilçede kurulan atelyelerde yapılmaktadır.

halılar, kilimler, seccadeler, yastıklar, minderler, heybeler, çuvallar ve yolluklar dokumuşlardır. Dokunan halıların bütünü ; cehri, ceviz kabuğu, serkile, gümüş süpürge, ayva yaprağı, zerdali kökü, narpuz, güvelek, üzüm çekirdeği gibi tabii kök boyalarla boyanmış iplerden dokunur. Halı desenleri olarak, havva başlı, arabelli, çubuk suyu, mihraplı, dersin göbeği, yılanlı bahçe, zambaklı gibi Avanos'a özgü desende halılar üretilir.

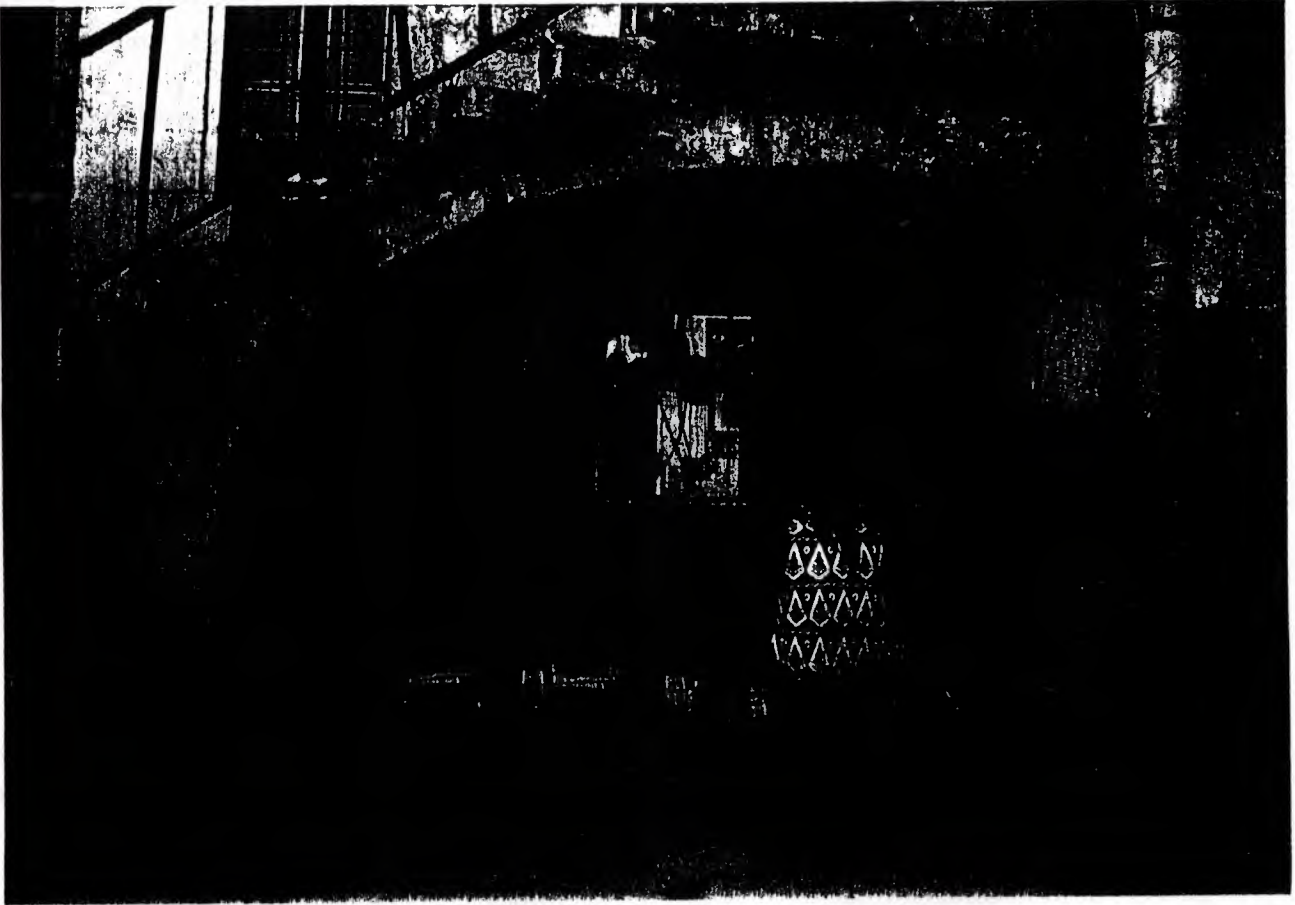
Evin ihtiyaçları yanında genç kızların çeyizlikleri özenle dokunmuş, ayrıca 1945-1975 yılları arasında ticari amaçlı olarak, leblebili, kollu, adı verilen piyasa halıları geceli-gündüzlü çalışmayla üretilerek, ev ekonomisine çok önemli katkılar sağlanmıştır. Dokumacılıktaki teknoloji ile kız çocuklarının orta ve yüksek öğrenime yönelmeleri, yıldan yıla bu el sanatlarının büyük oranda azalmasına neden olmuştur. El emeği göz nuru dokumacılık ata sanatı ilçede ve köylerinde bir kaç atelyede kök boyalı ve Avanos'a özgü desenli halı üretilerek, ilçe merkezinde bulunan büyük atelyelerde el dokuması halı dokunarak, ilçeye gelen turistlere satılmaktadır.

Kilim

Bu teknikle ürünler daha çok Kozaklı ve Gülşehir ilçelerinde bulunmaktadır. Kilimlerin çözüğü ve atkı ipleri yünden oluşmaktadır. Motifler daha çok geometrik şekillerden oluşmaktadır. Kilim tekniğinde, ev içi sergi amaçlı ürünler yanında heybe, yolluk, denk çuvalları gibi ürünler de dokunmaktadır.

Culfa

Modern kumaş dokuma tarzının prototipi olarak düşünülebilecek Culfa tezgahlarında, kaba kumaşlar dokunmuştur. Motifleri ise renkli iplerle dokuma anında verilmiştir. Culfa hıkkarda üretilen kumaşları halk kadın, erkek şalvarları yapımı ile bece sarılan şal kuşak için kullanılmıştır. Şu an üretim yapılmayan bu tezgahların, çoğunluk merkezinin Ürgüp ve Göreme olduğu tespit edilmiştir.

Nevşehir Taşı

XIX.yüzyıl Nevşehir evleri, yamaçlara ya kayaların oyulması suretiyle ya da kesme taştan inşa edilmişlerdir. Bölgenin tek mimari malzemesi olan taş, yörenin volkanik yapısından dolayı ocaktan çıktığında yumuşak olduğundan çok rahat işlenebilmekte ancak hava ile temas ettikten sonra sertleşerek çok dayanıklı bir yapı malzemesine dönüşmektedir. Kullanılan malzemenin bol olması ve kolay işlenebilmesinden dolayı yöreye has olan taş işçiliği gelişerek mimari bir gelenek halini almıştır.

Nevşehir'in Halk Edebiyatı

Halk Şiiri ve Ozanlar

Maniler

Mani, toplum yaşantısının birçok kesimine ait rekabet ve hicive dayalı konularla beslenerek şiir tarzında söylenen kalıp sözlerdir. Kafiye sözler olan maniler, hece ölçüsü bakımından yedi heceli ölçüye uyar. Nevşehir yöresindeki maniler daha çok kız-erkek rekabeti, düğün, ramazan, çalışma (ırgatlık, halı, dokuma), yarışma (Yüzük oyunu, Hırbüç oyunu) gibi ortamlarda söylenmektedir.

Yörede Tespit Edilen Manilerden Örnekler

Kapı kapı aralık	Kapıdan bakan oğlan	Halı dokurum halı
Kızlar onbin liralık	Sümüğü sarkan oğlan	Bitmiyor gavur malı
Oğlanları sorarsan	Ne ardıma düşüyon	Halı icat olalı
Fıçıda kokmuş balık	Horozdan korkan oğlan	Kızların benzi sarı
Kaynanam kara harar	Ey hürüdü hürüdü	Eli elçekli gelin
Damda başını tarar	Dağı duman bürüdü	Kolu kolçamlı gelin
Ölürse kefeni zarar	Gelsene gavur oğlu	Oğlanı ben doğurdum
Ölmezse yaprak sarar	Cepte çerez çürüdü	Kılamada bacaklı gelin
Kapı kapı gezerim	Armudun irisine	Damdan odun atarım
İnci mercan dizerim	Taş attım birisine	Gölgesinde yatarım
Senin gibi oğlanı	Beni çoban etseler	Senin gibi oğlanı
Ökçeminen ezerim	Kızların sürüsüne	At b..una katarım
İlengerde su durur	Çini tabakta al var	Damdan dama ip atar
Olan mendil yudurur,	Topukta pembe şalvar	Mızlara çalım satar
Ben gaşdisam ben gaşdım,	Kız Allahın seversen	Çalımına s..tığım
Mıhdar neden gudurur?	Diz gel Allaha yalvar	Mitil yorganda yatar
Çayda çanah gırıldı	Çorab ördüm mil inen	Patatesi haşladım
Gız olana vuruldu	Dürdüm büktüm gül'ünen	Soymaya başladım
Olan almam dedikçe	Hinci serhoşum gelir	Yar aklıma gelince
Gız boynuna sarıldı	Otuz iki dil inen	Ağlamaya başladım

Söylenceler (Efsaneler)

İnsanoğlu kendi içinde yaşadığı ortamla ilgili doğal, dinsel ve tarihsel olaylara sebep-sonuç ilişkisi içerisinde cevaplar arar. Neticesinde varyantlar halinde gelişen toplumsal düşünce kalıpları oluşarak, zaman içerisinde topluma mal olur. Sözü edilen düşünce kalıpları "Efsane" olarak adlandırılır. Nevşehir'de efsane türünde çok sayıda ürün bulunmaktadır. Yeni gelişen oluşumlar içinde dahi efsane mantığı devam ederek, bu türde yeni ürünler halk tarafından anlatılmak suretiyle yaşatılmaktadır.

Amaz, Ürgüp'ün iki köyü olan Yeşilöz ve Taşkınpaşa köyleri sınırında bulunan bir mevkinin adıdır. Burada kayadan oyma harabeler bulunmaktadır. Burda önceden yaşamış insanlarla ilgili efsane şu şekilde anlatılmaktadır:

Geçmiş dönemde o mevkide, Amaz köylüleri yaşarmış. Bunlar oldukça fakir bir hayat sürermiş. O zamanlar komşu köy olan Damsa (Taşkınpaşa) köyü zengin köyü imiş. Bir de beyleri varmış. Bu bey Damsa'ya sürekli büyük binalar yaptırmış. Yalnız bunların inşaatında, Amaz köylülerini zorla çalıştırır, haklarını vermezmiş. Bu köylüler Damsa'daki inşaatlarda çalışmaktan kendi işlerine bakamaz olmuşlar ve daha da fakirleşmişler. Kendilerine yapılan bu denli haksızlığa daha fazla tahammül edemeyen Amaz köylüleri oradan göç etmeğe karar vermişler. Akşamdan göç hazırlıklarına başlamışlar. Sabah yola çıkarken de canlı bir tavuğun tüylerini yolarak bir kalburun altına koymuşlar; Damsalılara; "Siz de bizi bu tavuk gibi yoldunuz." demek istemişler.

Sabah Amaz köylülerini işe götürmek için gelen Damsa beyi kalburun altındaki yolunmuş tavuğu görünce yaptığı işin yanlış olduğunu anlamış. Ama iş isten geçmiştir. Oradan göç eden insanlar Şam'a kadar giderler. Burada Amaz isminde bir mahalle kurarlar.

Yerel Ağız Özellikleri

Nevşehir bölgesi, dil ve anlatım özellikleri bakımından da İç Anadolu karakteristiğini gösterir. Nevşehir halkının kullandığı dil; kurallı Anadolu Türkçesi'nden, en alt düzeyde bölgesel ağız olarak farklılaşır. Ses bilgisi (fonetik) bakımından, halkın kullandığı dilde temel ünlü (vokal), ünsüz (konsonat) seslerin, farklı vurgu ve tonlamadan kaynaklanan çeşitleri bulunmaktadır. Bu bağlamda geleneksel halk dilinde 20 adet ünlü, 43 adet de ünsüz ses tespit edilmiştir.

Nevşehir halk dili içerisinde oluşan kelime hazinesi Türkçe'nin genel kurallarıyla paralellik gösterir. Aynı zamanda bölgesel kültür ortamının sınırlarının bir göstergesidir. Nevşehir kültür ortamındaki Türkçe kelimeler, diğer illerden giren kelimelere oranla sayısal bir üstünlük gösterir. Yeniden kültürleşme sürecinde dıştan gelen etkiler, anonim yapıdaki kelime üreticiliğini kısırlaştırmıştır. Birçok detay kelimeler genellemeye yönelik yaklaşımlar dolayısıyla yok olmuştur. Örnek: Önceden mutfakta kazan grubu içerisindeki eşyaların boyutlarına göre "kazan-hereni-helki-bakraç" olarak isimleri var iken, yeni oluşumla birlikte detay isimleri unutulmuştur. Genel bir adla kazan denilmeye başlanmıştır.

Nevşehir ve çevresinde geleneksel hayat tarzı içerisinde, dil haricinde farklı iletişim yolları da mevcuttur. Bunlardan :

Jest, Mimikler ile İletişim : Karşısındakine kırgın, sevinçli, düşünceli olduğunu aktarmakta kullanılır.

Bedeni Hareketlerle İletişim : Kafayı sağa, sola çevirerek, el işareti yaparak, bacak hareketi yaparak çeşitli düşünceler ifade edilmektedir.

Isıkla İletişim : Uzaktaki birisine haber vermek ve çeşitli ezgileri çıkarmak için ısıklık kullanılmaktadır.

Yazı Dili	Mahalli Dili	Yazı Dili	Mahalli Dili
İlaç	İlaş	Elektrik	Aletirik
Mısır	Misir	Doktor	Dohdur
Hamur	Hamır	Manto	Mantu
Muhtar	Mıhdar	Teneke	Tenike
Nevşehir	Memşer	Parmak	Bannah
Tırnak	Dimnah	Bilezik	Bilenzik
İhtiyaç	Ehdiyaş	Seksen	Sêsen
Mahmut	Mâmit	Lanet	Nalet
Zerdali	Zelderi	Ekşi	Eşgi
Yaprak	Yarpah	Yumruk	Yurmuh

Güvercin	Guvencir	Ödünç	Öndüç/Öncüd
Mehmet	Memmet	İğne	İnne
Hatice	Hacca	Sonra	Soğna
Şimdi	Şimci	Patates	Pateyis
Cevap	Cuğap	Soğan	Suvan
Bakla	Pahla	Abla	Apla
Şoför	Şüver	Tahta	Tahda
Köşger	Koşger	Hani	Hanı
Pamuk	Pambih	Jandarma	Jenderme

Bilmeceler

Zihine dayalı fonksiyonları işletici, eğlendirici ve yarıştırmacı nitelikte olan simgelerden hareketle asıl ögenin bulunmasını isteyen söz kalıplarıdır.

Daha çok çocuklar arasında soru-cevap biçiminde oyunlaştırılan bilmeceler çocukların çeşitli konularda bilgi sahibi olmalarını sağlayan fonksiyonu da yerine getirmektedir.

Nevşehir’de örnek Bilmeceler :

Başına hotoz takar
Saçını topuz yapar
Hem yer altında yaşar
Hem yer üstünde yaşar
Ne satanı ağlatır
Ne alanı ağlatır
Kesen kasabı ağlatır
Yüreğini dağlatır. (Soğan)

Sarısı safran gibi
Karası kaflan gibi
Boynu düdük gibi
Biz onu yedik gibi. (Ciğerler)

Alkaya yüzünde
Kıvrım bakan yuvası
Oniki yumurtası
İki çıkar yavrusu. (Dini Bayramlar)

Topal hatun anası var
Beli bükük babası var
Allah delisi oğlu var
Cihan güzeli kızı var. (Üzüm)

Aldır arabası
Yeşildir kebesi
Bunu bilmeyen
Eşek sıpası. (Domates)

İçi taş, dışı taş
Ha dolaş, ha dolaş. (Minare)

Bir oğlum etten
Bacakları metten
Şimdi gelir görürsün
Güle güle ölürsün. (Kurbağa)

Bir taban anar
Etrafı kar
Buyursun hüinkar. (Mangal)

Canlı gider
Cansız kovalar. (Atarabası)

Fil fillice
Burnu eğrice. (Nohut)

MEMLEKETİM

Severim ben bağımı,üzümünü
Şehir şehir dedikleri Nevşehir
Bereketli kırıca,hem özünü
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Sabah ezanında düşerler yola
Herifi eşekte, kadını yaya
Baba yiğit adam cigara sara
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Karayazı,Kızıltepe,Göbekli
Karataş,Kepez,Döllük,Alefendi
Karşıdağ,Çakmaklık,Sarıyapraklı
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Kara üzüm,Kızıl üzüm,Mor üzüm
Banm üzüm,Ketengömlek,Mis üzüm
Buludu,İmir,Çavuşla Gül üzüm
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Elması armudu,cevizi de var
Ayvası,kirazı,ahcı da var
Eriğin sarısı karası da var
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Türlü türlü kayısı bademi
Yaman olur bu diyarın ademi
Çekilenler alınyazı çile mi?
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Misafirperveriz gelin bizlere
Gönlümüz açıktır hep yarenlere
Bir sofra kuralım çayır çimlere
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Çömlenen tandıra baklayı vurun
Yufka ekmeğini yanına koyun
Biber turşusuman doyun
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Güz gelince bağlarımız bozulur
Bekmez kaynayacak kazan kurulur
Köftür bişirince ilaın yalanır
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Etlik derler sucuk sızgıt yapılır
Kimi tepsi kimi küpe basılır
Kış atığı güz ayında düzülür
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Üzümün kurusu,turşusu olur
Hevengi çalıda asılı durur
Tarana, köftür de cevizle yenir
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Ekşi bekmez de var tatlı bekmez de
Bal bekmezi de süpürge bekmezi
Sabahleyin yerler duru bekmezi
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

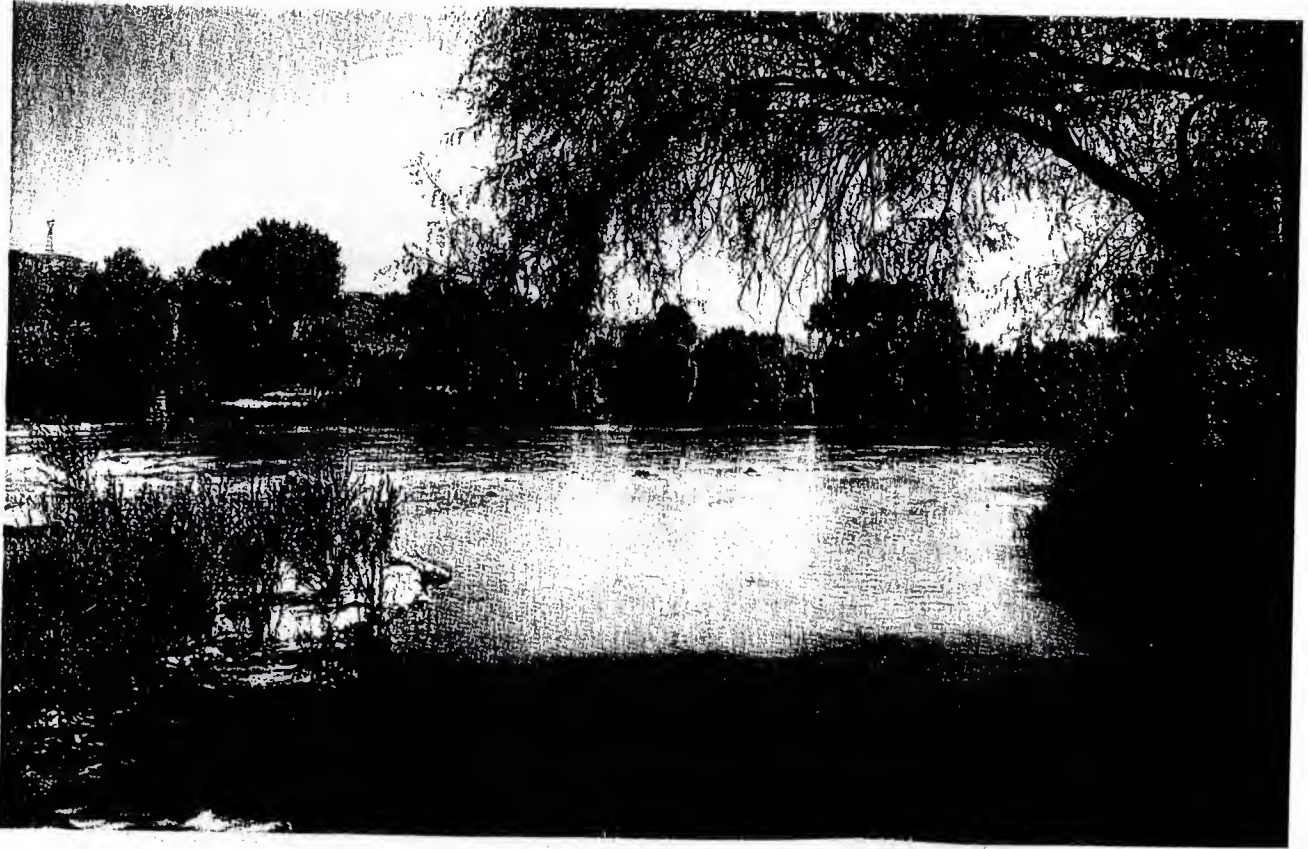
Erişte,makarna,mantı kesilir
Yarma,bulgur sokularda dövülür
Kısa girer iken ekmek yapılır
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Kesme çorbasıman bulgur pilavı
Gendime denilen yanma pilavı
Tatlı zerde konan pirinç pilavı
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Üzüm ezmesinen hoşafımız var
Zelderi ezmesi,pelverimiz var
Tarana çorbası,yarmamız da var
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Misafirperveriz gelin bizlere
Gönlümüz açıktır hep yarenlere
Bir sofra kuralım çayır çimlere
Şehir şehir dedikleri Nevşehir

Yalçın DEMİR

Masallar

İnandırmak kaygısı taşımadan, dinleyeni eğlendirmek maksadıyla anlatılan, abartılı konu ve kavramlardan oluşan, hayal mahsulü ürünlere masal diyoruz. Özellikle büyükler, çocukları oyalamak ve eğlendirmek için masal türünde anlatılar geliştirmektedirler.

Nevşehir yöresinde masal, çocuk yetiştirilmesinde en önemli görevleri üstlenen kadınlar arasında çokça anlatılmaktadır. Mahalle gezmeleri ve kürsü başı sohbetleri anlatılanların yaygınlaşması için, uygun ortamlar olarak gözükmemektedir.

Pir Ahmet

Bir varmış bir yokmuş. Bir padişahın yedi oğlu varmış. Bu padişahın oğulları babasına : “Baba bizi bir ananın yedi kızıyla evlendir.” demişler. Padişah sabahleyin kalkmış, çevresini dolaşmış ama bir anadan yedi tane kız bulamamış. Oğulları : “Baba bizim altımıza birer at ver; biz bir anadan yedi tane kız buluruz.” demişler. Padişah oğullarının altına birer at vermiş, onlarda yola koyulmuşlar. Giderken bir dağa varmışlar. İçlerinde “Pir Ahmet” diye bir kardeşleri varmış. O kardeşlerinin yemeğini yaparmış. Bir gün ateşi bitmiş. Karşıda yanan bir ateş görmüş, koş koş yanan ateşin yanına gitmiş. Ateşin başında iki insan varmış. “Bana bir ateş verin.” demiş. Onlar da ateşin yarısını vermiş. Pir Ahmet’e yarın gel de seninle konuşalım demişler. Yarın gelmiş o da gitmiş. “Biz yedi kardeşiz” demiş. “Şu dağın arkasındaki köyde bir anadan doğma yedi tane kız varmış biz onlarla evleneceğiz.” demiş. Yarın saat sonra buraya devler gelir demişler. Pir Ahmet yarın saat sonra oraya gitmiş. Devlerle savaşmış onları öldürmüş. Oradan gitmişler dağın arkasında bulunan köydeki bir anadan yedi tane kızla evlenmişler. Ama ertesi gün tek başlı bir dev gelmiş; Pir Ahmet o dev de öldürmüş. Sonra iki başlı dev gelmiş onu da öldürmüş. Ertesi gün yedi başlı dev gelmiş onunla dövüşürken, kardeşleri yanında olmadığı için yalnız kalmış. Bir de bakışa ki yedi başlı dev kardeşlerini altına almış. Pir Ahmet’e; “Seni de yiyeceğim ama denizin ortasında bir şehir var, orada bir dünya güzeli kız var onu bana getirirsen seni bağışlarım.” demiş. Pir Ahmet gide gide o şehire varmış. Toplumun bulunduğu bir yere varmış. Orada da içecek bir şeyler satılmış. Bu da akşama kadar orada kalmış. Çokca çay içmiş, içtiği bu çayların karşılığında bolca sarı lira vermiş. Kahveci: “Benim mekanımın senede geliri ancak bu sarı liradır. Bu kadar büyük para bende bulunmaz, ben bu beş sarı lirayı nasıl bozayım.” demiş. Pir Ahmet de: “Ben bu sarı lirayı hayrım için verdim.” demiş. Tekrar kahveciye dönerek; “Kahven eskimiş yeniden yapalım.” demiş. Ve yeni bir kahve yapmış, böylece kahveciyle dost olmuş. Pir Ahmet; “Bu köyde bir dünya güzeli kız varmış, onu bana getir.” demiş. Kahveci gitmiş kızla görüşmüş. Kız demiş ki: “Kendine bir sandık yapsın sandığın içine girsin denize atsin, ben onu çıkarırım.” demiş. Pir Ahmet de sandığı yapmış içine girerek sandığı denize atmış. Kız sandığı çıkarmış Pir de sandıktan çıkmış kızı babasından istemiş. Kızın babası da: “Dört tane isteğim var.” demiş. “Biri şu kahveyi şu kavağın üstüne buharlaştırarak çıkaracaksın. Biri de kırk kazan su içeceksin. Biri de arpa, çavdar, buğday üçünü karıştırıp tekrar ayıracaksın. Biride tüm bu yaptıklarını bir mendile çıkımlayıp denize atacaksın” demiş. Pir Ahmet bu denilenlerin hepsini yapmış ve babası kızını vermiş. Pir Ahmet de kızı almış götürmüş. Kız, Pir Ahmet’e dönerek demiş ki: “Sen dev misin yoksa deve mi götürüyorsun?” demiş. Önceki yere varmışlar, Pir Ahmet deve; “Bu kızın yanına yedi gün sonra geleceksin.” demiş. Bir gün kız deve sormuş; “Senin canın neydenir?” demiş. Dev de; “Şu havuzda iki tane ördek yüzer, onu vurunca içinden bir şişe çıkar, şişeyi kırınca bir serçe çıkar, serçeyi kesince de içinden bir kurt çıkar, o kurdu koparınca ben ölürüm.” demiş. Pir Ahmet ördeği öldürmüş, şişe çıkmış, şişeyi kırmış serçe çıkmış, serçeyi öldürmüş kurt çıkmış, kurdu öldürmüş dev ölmüş. Pir Ahmet huzura ermiş.

Fıkralar

Gülerken düşünmeyi amaçlayan kısa anlatılardır. Olaylar ve kişilerin çelişkilerini yakalayıp, toplumun gülmece dağarcığında olan motiflerle sunmayı amaçlar. Yörede tespit edilen bazı fıkralar:

Ne Haliniz Varsa

Bir kadının Mehmet adlı bir oğlu varmış. Anası da Mehmet’ine çok düşkünmüş, ikide bir:

Aman Memedim seni nasıl severim, sen ölüne de ben öleyim, dermiş.

Oğlan da kurnazmış yalancıkta hasta olmuş, döşeğe yatmış. Anasını sinayacak ya, dolaba bir baykuş koymuş, oraya kapatmış. Sonra da başlamış ölüyorum diye inlemeye, acı ile çağırıp-bağırma

nası da:

-Aman Memedim sen ölmeye de ben öleyim, diyerekten oğlunu avuturmuş. Mehmet:

-Gayri dayanacak halim kalmadı kurtulayım bu dertten; ana şu dolapta Azrail var aç da canımı
lsın,demiş.

Kadın dolabı açıp da baykuşu görünce:

-Daha Mehmet daha, bana değmeyin de ne haliniz varsa görün!demiş.

Kırk Armut

Midesine düşkün, okkası yerinde bir hoca varmış. Bunu bir ziyafete davet etmişler. Burada
emekler yenmiş, üstüne armut ikram edilmiş. Hoca;

-Gırtlığımı kadar doydum.

Demişse de yine de başlamış armutları teker teker yemeye. Armutlar bittikten sonra ev sahibinin çocuğu;

-Baba hocanın gırtlığından yukarısı kırk armut alıyor.

Camız

Bostana camız girmiş, ardından da hoca cübbesinin eteklerini uçurarak dalmış bostana. Hocanın
oğazı da kelete değirmeninin savağı kadar varmış. Bostanın sahibi gelmiş ivedi ivedi. Demiş ki:

-Aman camız dursun da, evvela hocayı çıkarın bostandan.

Tekerlemeler

Yöreden Örnekler

Metel metel maniki

Oğlu uşağı oniki

Metel çıkmış çardağa

Bit osurdu bardağa

Bardak iki şak oldu

Eli yüzü b.k oldu

Erciyes dağı pilav olsa

Kızılırmak yağ olsa

Güdük kaşık kel saban

Yesem yesem doymasam

Kabeye gitsem gelmesem

Çıktım kiraz dalına

Baktım tren yoluna

Üç atlı geliyor

Biri ağa biri bey

Üçüncüsü Halil Paşa

Halil Paşa hasta

Çorbası tasta

Mendili ipek

Kendisi köpek

Üşüdüm üşüdüm

Daldan elma düşürdüm

Elmamı yediler

Bana cüce dediler

Ben cücelikten çıktım

Ablama vardım

Ablam pilav pişirmiş

İçine sırçan düşürmüş

O sırçanı napmalı

Minareden atmalı

Minarede bir kuş var

Kanadında gümüş var

Eniştemin cebinde

Türlü türlü yemiş var

Evvel evvel iken

Kalbur gözer iken

Devler tellal

İbibik berber iken

Tosbağa saniye iken

Kayseri yapılırken

Ben anamın beşiğini

Tıngır mıngır sallarken

Allah ağız tadıyla yedirsın.
Allah binbir bereket versin.
Düşmanın ömrü bu kadar olsun.
Allah geçim düzen versin.
Allah korktuğundan kurtarsın.
Allah ne onlara düşürsün, ne yokluğunu gösterson.
Allah geride kalanlara uzun ömürler versin.
Allah koruduğunu kurtarsın.
Ellerine ayaklarına sağlık.
Ellerin dert görmesin.
Nur içinde yat.
Mekanın cennet olsun.
Hızır yoldaşın olsun.
Allah kabele kısmet etsin.
Geçmişlerin ağızında bulunsun.

Beddualar

Yapılmış olan bir hareket ve olaya karşı hiddet duyulması durumunda, sebep olanların hakkında sarfedilen kötülük dilekleri içeren kalıp sözlerlerdir. Nevşehir’de beddua karşılığı olarak “intizar” kelimesi kullanılmaktadır.

Tespit Edilen Beddualar

Evine baykuşlar tünese.
Kapına kara kilit asılsın.
Sidiğin dursun.
Ocağına itler tünese.
Tepene yıldırım insin.
Gözlerin kör olsun.
Yoluna kara duman çöksün de gelemes ol.
Kesenin ağzı bol, dibi delik olsun.
Tefin dirilsin.
Ekmeğin tavşan, sen tazı ol koş koş tutama.
Yüzünü sıracaya yesin.
Dizin dizin sürün.
Sabaha kadar şişe kal.
İki yakan bir araya gelmesin.
Allah şöyle babıcım ayağına, takkem başına olsun.
Allah belanı versin.
Allah’ın gazabına uğra.
Tutmazına uğra.
Eline koluna inme insin.
Boyun devrilsin.
Allah döküle kal.
Gidişin olsun da gelişin olmasın.
Başına taş düşsün.
Kanın altına ılgıt ılgıt aksın.

Atasözleri ve Deyimler

Kökleri geçmişte olan, hayatın kurallarını öğretici nitelikteki özlü söz kalıplarıdır. Nevşehir’de halk arasında yaşatılan bazı Atasözleri şunlardır:

Al zengin kızını döndürsün anası evine, al fakirin kızını döndürsün anası evine.

İyi kocan var gir oyna çık oyna, kötü kocan var gir ağla çık ağla.

Tuzsuz koyun tuzlu koyunu yalaya yalaya bitirirmiş.

Bitli baklanın kör alıcısı olur.

Çavuş üzümü ama terbiyesi kıt.

Ayağını yorganına göre uzat.

Misafir umduğunu değil bulduğunu yer.

Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

İtle çuvala girilmez.

İtle dalaşmaktan çalıyı dolanmak yeğdir.

Dost acı, düşman tatlı söyler.

Kapıda yetişen tosunun değeri olmaz.

Yattığı ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü.

Ağrı ne yel alır ne sel.

İte pastırma bekletilmez.

Acele ile menzil alınmaz.

Acıkan doymam, susayan kanmam sanırmış.

Açık ağız aç kalmaz.

Aş buldun düş, iş buldun sıvış.

Yuvarlanan taş yosun tutmaz.

Fukaranın şaşkını, beyaz giyer kış günü.

İki kaynar bir coşar, güzelin aşısı tez bişer.

Akıllı işini görür, deli başını bekler.

Tavuk deşindiğinden, deli düşündüğünden belli olur.

İstenmeden yenen aş, ya karın ağrıtır, ya baş.

Kalabalıktan dilini, sofradan elini kısa tut.

Büyük lokma ye de büyük söz söyleme.

Aç bırakma hırsız edersin, çok söyleme yüzsüz edersin.

Kan toprağa akar.

Horağı eğmek

Aşşığı kurşunlamak

Boynuna yıgmak

Üstüne tıgmak

Yalanı tıg üstünde dincltmek

İt izini kurt izine karıştırmak

Övme ve Yermeler (Dualar-Beddualar)

Herhangi bir kişiye, olaya ve topluma karşı duyulan iyilik hisleri neticesinde olumluya yönelik söylenmiş dileklerdir. Dualarda dini etkilenme oldukça fazladır. İyilik dileklerinde bulunurken, herşeyi var edene, büyük yaratıcının yardımlarına müracaat edilir. Bu nedenle duaların içerisinde “ALLAH” kavramı çokça yer alır.

Nevşehir Halkından Tespit Olunan Bazı Dualar

Allah birini bin etsin.

Allah ne muradın varsa versin.

Yine bu bayramlara erişesin.

Allah gönendirsin.

Allah başa kadar etsin.

Toprak diye tuttuğun altın olsun.

Nevşehir'in Halk Müziği

Toplum hayatının bir çok unsurunu (aşk, doğa, tarih, ölüm, felaket, coşku) makam ve musiki içerisinde vermeye çalışan ürünlere türkü diyoruz. Türküler iki ana grupta toplanır.

a.Uzun havalar

b.Kırık havalar

a.Uzun havalar: Türkünün bütününde tek ölçü kullanılır, konu olarak insanların hüznü duyduğu olayları ele alır.

b.Kırık havalar: Daha yüksek ritimde olan, başlangıç ile bitiş arasında değişik ölçüler kullanılabilen, oyun havası olarak da adlandırılan türkü grubudur.

Bölgemizde uzun hava grubundaki türküler yoğunluktadır. Herhangi bir enstrüman eşliğinde söylenebildiği gibi, salt sözlerle de ifade edilebilmektedir.

Kırık havalar ise daha ziyade düğünler, oturak alemleri ve çeşitli akran gruplarının toplantıları gibi eğlence ağırlıklı ortamların ürünleridir. Türkülere yörede eşlik eden enstrümanlar bağlama, zilli maşa, tef, davul, zurna, klarnet, cümbüş ve kavaldır.

Nevşehir Yöresindeki Bazı Türküler

Kayalar

Kayalar yarılmasın

Söylen yar darılmasın

Darılırsa darılsın

Üstüme yar almasın

Kayalar oylum oylum

Geliyor selvi boylum

Selvi boylum gelince

Şen olur benim gönlüm

Nesine de yavrum nesine

Cigara da sokmuş fesine

Nesinede yavrum nesine

Cigara da sokmuş fesine

Kayalar merdil merdil

Kimbilir kimim derdin

Ağaçlar kalem olsa

Yazılmaz benim derdim

Nesine de yavrum nesine

Cigara da sokmuş fesine

Cemalim Türküsü

Şen olasin Ürgüp dumanım tütmez

Kıratım acemi konağı tutmaz

Oğlum Ahmet göçük yerimi tutmaz

Cemalim Cemalim algin cemalim

Alganlar içinde kaldın Cemalim

Ürgüpten de çıktığımı görmüşler

Kıratımın sekişinden bilmişler

Beni öldürmeye karar vermişler

Cemalim Cemalim algin Cemalim

Atasagun, İbrahim Şevki

1899 yılında doğan, Atasagun, Siyaset adamı, hekimdi. Tıp Fakültesi'ni askeri hekim olarak bitirdi. Anadolu'ya geçip, Kurtuluş Savaşı'na katıldı (1922). Kırmızı şeritli İstiklal Madalyası aldı. İç hastalıkları uzmanı (1924), Savunma Bakanlığı'nın izni ile sınavla İstanbul Tıp Fakültesi hijyen doçenti oldu (1926-1933). Yeniden orduya dönüp, çeşitli birliklerde ve askeri hastahane baştabip olarak çalıştı. Albaylığa yükseldiği yıl hijyen profesörü olarak Gülhane Askeri Tıp Fakültesine atandı (1950). General (1953), Tümgeneral (1956) oldu. Gülhane Askeri Tıp Fakültesi Komutanlığı, Savunma Bakanlığı Sağlık Dairesi Başkanlığı yaptı ve askerlikten ayrıldı (1957). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarlığı'na atandı (1958). Emekliye ayrıldı (1960). C.K.M.P'ye üye oldu. Nevşehir'den Cumhuriyet Senatosu'na seçildi (1961). Aynı yıl Cumhuriyet Senatosu Başkan vekili, Cumhuriyet Senatosu Başkanı oldu (1965-1970). Cumhurbaşkanı Gürsel'in hastalığında Cumhurbaşkanı vekilliği yaptı (1966). Senatörlüğü 1974 sona erdi. 1984 yılında ölmüştür.

Avanoslu Aşık Şahin

1919 yılında Avanos'un Seydin köyünde doğmuş olan şair Türkmen aşiretindendir. Türkmen olduğundan koşmalarında kışın karlı kışlakların, yazın serin otlakların kokusu vardır. Yurt sevgisi, güzeller karşısındaki duygulanmaları, şiirlerine konu olmuştur. Aşık Şahin bir kervanın göçünü aşağıdaki dizelerde çok güzel dile getirmiştir:

Kış yurdundan kervanlar yüklenir
Kafileler birbirine eklenir,
Türkmen kızı türlü libas giyinir,
İncisin boynuna dizer yollarda.

Seher vakti develeri çan döver,
Kafile başları yörük at kovar,
Uzun Yayla diye durmadan iver
Sakın size nazar değer yollarda.

Şahini kolunda beyler ok atar,
Göçten ayrılması ne kadar beter,
Türkmen kızı elde ak maya yeder,
Ufuklar seraba benzer yollarda.

İnficar vaktinde kuşlar dillenir,
Herkes devesini sarar yolları,
Bad-ı saba zülfünde tellenir,
Genç gelinler mahzun gezer yollarda.

Sabah olur güneş doğar bağlara,
Başı bölük bölük karlı dağlara,
Bir can sesi çöker o ovalara,
Şahin destanını yazar yollarda.

Başaran, Refik (1907-1945) Bkz. Kültür Bölümü

Bilge, Necip

Hukukçu. Ankara Hukuk Fakültesini bitirdi (1934). Cenevre Üniversitesinde doktora yaptı (1941). Ankara Hukuk Fakültesi'nde medeni hukuk doçenti (1948), daha sonra profesör oldu (1956). Aynı Fakülte'de dekanlık yaptı (1960-1961). Kurucu meclis üyeliğine seçildi.

Başlıca Yapıtları: Hukuk Başlangıcı Dersleri (1959), Borçlar Hukuku Dersleri, Husisi Borç Münasebetleri (1962), Medeni Yargılama Hukuk Dersleri (1965), Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme (1973)

Damat İbrahim Paşa (1662/1665-1730) Bkz: Tarih Bölümü

Dellalzade Hacı Osman Efendi (1868-1950) Bkz: Tarih Bölümü

Görelî İsmail Hakkı

1879 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Nevşehir'in Göre köyünden Katipoğullarından Ahmet Efendi, annesi Fitnat Hanımdır. İstanbul'da Vefa İdadisinde okuduktan sonra Mülkiye Mektebine girmiştir. Mülkiyeyi birincilikle bitiren Görelî, bir yıl sonra mülkiyede resmi kitabet hocalığına tayin edilmiş, sonra da İdare Hukuku öğretmenliğine getirilmiştir. Mülkiyenin Ankara'ya nakledilmesine kadar Harp Akademisinde de İdare Hukuku okutmuştur. Kısa bir süre de İstanbul Hukuk Fakültesinde İdare Hukuku dersleri vermiştir. 1927'de Şuray Devlet Mülkiye Dairesi

Hakkı Atamulu Yontuları(Derinkuyu Parkı)

gelişimleri ve özellikleri üzerinde durdu. Anadolu ağızlarının etnik yapı ile ilişkisini, Eski Anadolu Türkçesi'nin kalıntılarını araştırdı. Bu konularda birçok dergide makaleler yayınladı. Atatürk ve Dil Devrimi (1963) adlı yapıtıyla 1966-1967 Yunus Nadi armağanını kazandı.

Başlıca Yapıtları: Güneybatı Anadolu ağızları, Sesbilgisi (1956), Türkçe'de Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları (1962), Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Sesbilgisi (1962), Marzubanname Tercümesi (1973)

Kurena Arif Bey

Avanoslu'dur. II. Abdülhamit'in yaverlerindendir. Galatasaray'ı bitirdikten sonra saraya girmiş, dürüstlüğü ve çalışkanlığı ile kısa zamanda yükselmiştir. Sarayda memleketin iyiliği için çalışmış, Abdülhamit'e klavuzluk yapmıştır. Avanos'un 1888'de ikinci defa kaza olmasında yardımcı büyüktür.

Onat, Muvaffak Sami

1919'da Ürgüp'te doğdu. Ortaöğrenimini Konya Erkek Lisesi'nde yüksek öğrenimini Ankara Siyasal Bilgiler Okulu ve Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Konya ve İstanbul'da iş müfettişi, Gaziantep'te Bölge çalışma müdürü oldu. Çalışma Bakanlığı Şube Müdürlüğü, Çalışma Genel Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Haziran 1971'de Danıştay üyeliğine seçildi. Servet-i Fünun, Uyanış, Varlık, İnkılapçı Gençlik, Sanat ve Edebiyat, Şadırvan, Hisar dergilerinde şiir ve yazıları yayımlandı.

Başlıca Yapıtları : Vazo (1941), Yaradılış (1942), Gel Gör Ki (1948)

Poyraz, Vefa

1917'de doğdu. Asker ve siyaset adamı. Harbiye'yi ve Harp Akademisi'ni bitirdi. Albaylıktan emekliye ayrıldı. Birçok ilde valilik (Bursa, İstanbul, Van) yaptı. 1973'te başlayarak A.P. Cumhuriyet Senatosu üyeliği (1973-1980), Köy İşleri Bakanlığı (1975-1977) görevlerinde bulundu.

Şeyh Ahmet Gülşehri

XIV.yüzyılın ilk yarısında yaşamış, mutasavvıf şairlerdendir. Gülşehir ilçesinden olan Şeyh Ahmet'in hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.

Eserlerinden anlaşıldığına göre Gülşehri Mevlana'nın ölümünden sonra Sultan Veled tarafından mevleviliği yaymak üzere Kırşehir'e gönderildi. Burada bir tekke kurmuştur. Ününü Mantıku't Tayr (Kuş Dili) adlı mesnevi ile kazandı. Bu eser İran şairlerinden Feridüddin Attar'ın aynı adlı mesnevisinin genişletilmiş tercümesiydi. Felekname (İslam Felsefesinde Başlangıç ve Son Meselelerini anlatan farsça mesnevi), Aruz Risalesi diğer eserleridir.

Türkkan, Mehmet

1941'de Ürgüp doğdu Eğitimci-yazar. Yüksek öğrenimini Yüksek Öğretmen Okulu adına Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladı. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde kamu yönetimi uzmanlığı öğrenimini gördü. Bandırma, Yozgat ve Artvin liselerinde, Necati Bey Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yaptı. Bir süre üniversitelerarası öğrenci yerleştirme test hazırlama bölümü başkan yardımcılığı görevinde bulundu(1977-1978). Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü, Öğretmen Okulları Genel Müdür yardımcılığı ve M.E.B danışmanlığı yaptı. 1980'de devlet hizmetlerinden ayrıldı.

Cumhuriyet Gazetesi'nin çıkardığı sınava doğru dergisinin yönetiminde görev aldı. Özel bir şirkette genel müdürlük yaptı. "Bir Çocuk Oyunu" adlı öyküsü ile 1975 Antalya şenliği yarışmasında mansiyon, "Neyidik., Ne Olduk" adlı kitabıyla 1979 Çocuk Yılı roman ödülünü kazandı. Birçok kez basılan "Güneşin Katli" adlı romanı oyunlaştırılarak uzun süre sahnelendi, büyük ilgi gördü.

Başlıca Yapıtları: Bu Oyun Oynanmamalı (1976), Sıkı Yönetimde Grev (1976), Altın Bilezik (1979), Sözel Yetenek (1982), Ö.S.S Birinci Aşama (1982)

Ürgüplü, Suat Hayri

1903 Şam doğumlu. Türk Devlet adamı. Şeyhülislam Hayri Efendi'nin oğlu. Galatasaray isesi'nden sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1926). Devlet hizmetine girerek Türk-Yunan mali mübadelesi hakem mahkemelerinde tercümanlık (1925-1932). İstanbul Ticaret Mahkemesi'nde

Başkanı olarak Ankara'ya gelmiş, 1939'da Şurayı Devlet Birinci Başkanlığına seçilmiştir. 1927'de Mülkiye Mektebinden İdare Hukuku Profesörlüğüne tayin edilmiş, emekli olduktan sonra da Siyasal Bilgiler Fakültesinde İdare Hukuku okutmuş, 1955 yılında Ankara'da ölmüştür.

Eserleri : Memleketimizde Vilayetler İdaresi Tarihine Bir Bakış (1945), Usul-ü İdare (1952), Danıştay (1953), İl İdaresi (1952), Bizde Belediyecilik (1953).

Prof. Günal, Neşet,

1 Ocak 1923 Nevşehir doğumludur. İ. Levy'nin burslu öğrencisi, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi mezuniyet birincisidir. 1947 UNESCO Uluslar arası Paris Resim Sergisine katılmıştır. 1948 Paris'te resim ve fresk öğrenimini Paris Güzel Sanatlar Okulunda başladı; 1954 asistan olarak İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde göreve başladı. 1955'te başlayan Resim Sergileri 1983 tarihine kadar devam etti. 1983 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden emekli oldu.

1969 30. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde Kör Hasan'ın Oğlu tablosu ile birincilik ödülü; 1967-1968 İstanbul Operası Duvarı Resim Yarışmaları Mansiyonu. Eserlerinden bazıları TBMM Binası için Bağbozumu ve Göreme adlı tablolar, Yaşama Sevinci 1951, İki Kardeş 1958, Ana ve Çocuk 1962, Baba-Oğul 1981, Toprak Adam 1973 önemli tablolarındandır.

Hayri Efendi

1867 Ürgüp doğumludur. Trablus'ta Evkaf müdürlüğü yapmış olan Abdullah Avni Efendinin oğludur. 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra Evkaf ve Adliye nazırlıklarında ve Seyhülislamlıkta bulundu. Hayri Efendi önce Ürgüp'te, sonra İstanbul'da öğrenim gördü. Medresede okuyarak icazet aldı. İstanbul hukukunu bitirerek Anadolu ve Rumelinin çeşitli şehirlerinde Adliye memurluklarında görev aldı. 1908'de Meşrutiyetin ilanından önce Selanik Ceza Reisi idi. Orada İttihat ve Terakki Cemiyetine girerek devrimciler ile tanıştı. Niğde mebusu olarak İstanbul'a geldi. 1910 yılında Evkaf nazırı oldu sonra Adliye nazırı ve Şurayı Devlet reisliğinde, birkaç defa da Evkaf nazırlığı görevinde bulundu. 1914'te Seyhülislam oldu. İslam Eserleri Müzesi onun zamanında açıldı. 1927 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Hoca Ahmet Gülşehri

Bu şairin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ahmet Gülşehri ile aynı çağda yaşadığı tahmin edilmektedir. Eserleri, Farsça'dan bir adaptasyon olan Süheyl-ü Nevbahar ve Ferhankname-i Şadi'nin tercümesidir.

Karavezir Mehmet Paşa

Karavezir Mehmet Paşa aslen Arapsun (Gülşehir)'lu olup, 1735 yılında doğmuş ve küçük yaşlarda (1751'de) İstanbul'a giderek saraydaki dayısı Aşçıbaşı Süleyman Ağa'nın yanına elvehaneye sığınmıştır. Sonra Zülüflü Baltacılar Ocağına kaydedilmiş (1759), burada gösterdiği başarıdan dolayı hazine odası ikinci yazıcılığına tayin edilmiştir. Bu sırada Veliaht Abdülhamit'in kahvecibaşısı olan Mustafa ağanın sayesinde I. Abdülhamit'in dikkatini çekti. Abdülhamit Padişah olunca Has Oda Mebeynciliğine, üç hafta sonra da Hazine Kethüdalığına tayin edildi (1774). Bir yıl sonra da Silahtarlığı getirildi.

1774'te Kaynarca Antlaşmasından sonra ıslahat yapmak isteyen I. Abdülhamit, Sadrazam yaptığı kişilere geniş yetkiler vermiş ise de bunlar arzu edilen yenilikleri yapamadıklarında sadrazamlık görevine 22 Ağustos 1779 tarihinde Gülşehirli Mehmet Efendi'yi getirmiştir. Sadrazamlığı 18 ay 17 gün sürmüştür. 20 Şubat 1781 Pazartesi günü İstanbul'da ölmüştür. Mezarı, İstanbul'da Sirkeci ile Eminönü arasında I. Abdülhamit Türbesinin bulunduğu mezarlıktadır.

Korkmaz, Zeynep

1922'de doğmuştur. Türk Dil bilgini. Yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı (1944). Aynı Fakültede doçent (1957), sonra profesör oldu (1964). Türkçe'nin tarihsel dönemleri ile ilgili araştırmalar yaptı. Azeri'ce, Çağatay'ca, Oğuz'ca, Anadolu Türkçe'si metinleri üzerinde çalıştı. Bu lehçelerin tarihsel

KAYNAKÇA

Nevşehir İl Yıllığı (1997)